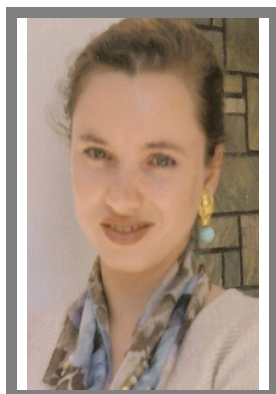
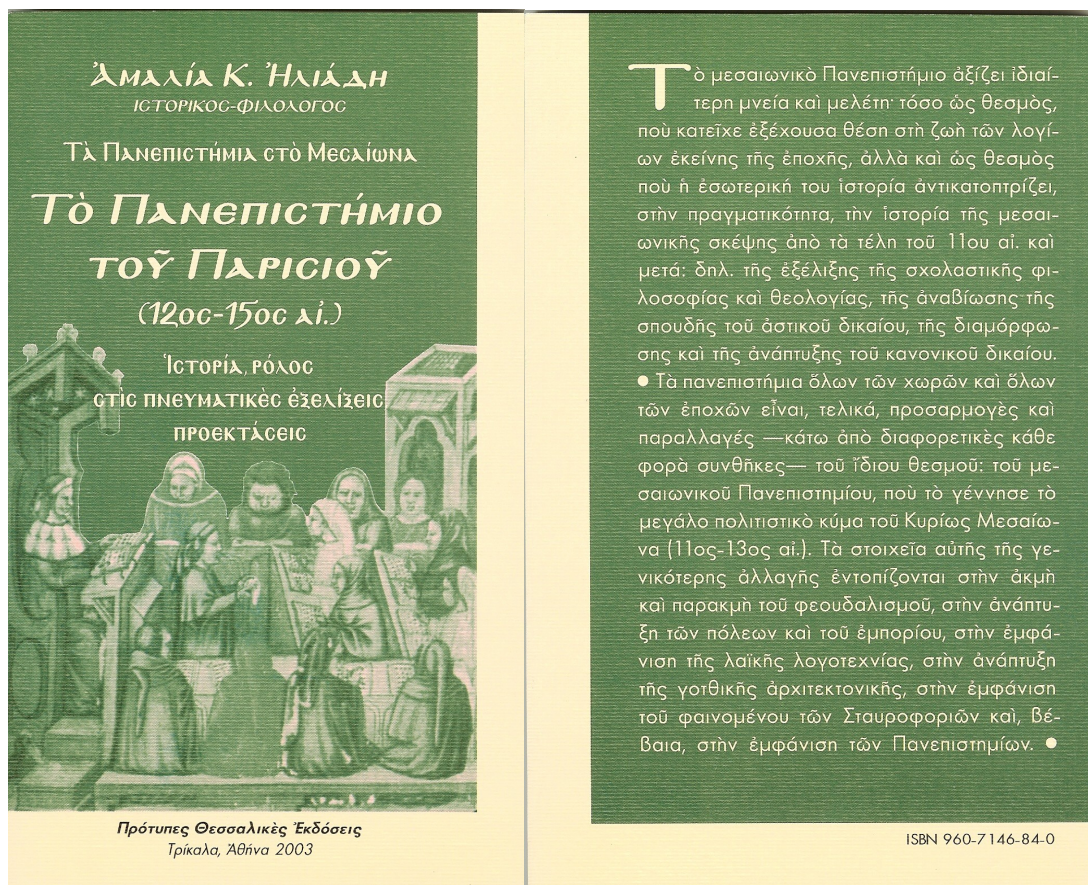

«Τα Μεσαιωνικά Πανεπιστήμια» της Αμαλίας Κ. Ηλιάδη,
Φιλολόγου-Ιστορικού, ΜΑ Βυζαντινής Ιστορίας, Δ/ντριας 3^{ου}
Γυμνασίου Τρικάλων.

Απόσπασμα από το βιβλίο της Αμαλίας Κ. Ηλιάδη

Μια ματιὰ σε οποιαδήποτε συλλογὴ Μεσαιωνικῶν ντοκουμέντων ἀποκαλύπτει το
γεγονὸς ὅτι ἡ λέξη «πανεπιστήμιο-universitas» σημαίνει απλῶς ἓναν ἀριθμὸ,
μια πολλαπλότητα, ἓνα σύνολο ἀνθρώπων. Ὁ ὅρος universitas, ποὺ συναντοῦμε

στα μεσαιωνικά κείμενα, είναι κάτι αντίστοιχο ή ισοδύναμο με το ρωμαϊκό «collegium» (όρος του ρωμαϊκού δικαίου), αν και ο όρος universitas αναφέρεται αρχικά σε ενώσεις εμπόρων και καλλιτεχνών που συγκροτούνταν για την προώθηση των επαγγελματικών τους συμφερόντων, επαγγέλματα που η εμφάνισή τους σχετίζεται με την αναβίωση των πόλεων. Αυτή ακριβώς η διάκριση αφορά και το Πανεπιστήμιο, αφού και αυτού η εμφάνιση συμπίπτει χρονικά με την ανάπτυξη των πόλεων.

Στο τέλος του 12ου και στις αρχές του 13ου αι. βρίσκουμε τη λέξη universitas να σημαίνει συσσωματώσεις-ενώσεις είτε καθηγητών, είτε φοιτητών. Στην αρχή ποτέ δεν χρησιμοποιείται απολύτως για να δηλώσει τις «σχολαστικές» αυτές ενώσεις, αλλά πάντα η φράση είναι universitas magistrorum ή universitas Scholarium, ή ακόμη universitas magistrorum at Scholarium («ένωση» καθηγητών και φοιτητών) ή universitas studium. Είναι σημαντικό να σημειωθεί εδώ ότι ο όρος universitas υποδηλώνει μόνο το σώμα των καθηγητών ή των φοιτητών κι όχι τον τόπο ή τα κτιριακά συγκροτήματα όπου ήταν εγκατεστημένο. Η λέξη που χρησιμοποιούνταν για να δηλώσει αφαιρετικά τον ακαδημαϊκό θεσμό- δηλαδή τα σχολεία (σχολές) και την πόλη όπου βρίσκονταν- ήταν το studium generale. Το studium generale υποδηλώνει όχι τον τόπο όπου διδάσκονται όλες οι επιστήμες, οι γνωστές σε κείνη την εποχή, αλλά τον τόπο όπου οι φοιτητές απ' όλα τα μέρη της Ευρώπης συγκεντρώνονται. Πραγματικά λίγα μεσαιωνικά studia κατείχαν τη δυνατότητα της παροχής γνώσεων πάνω σ' όλους τους τομείς. Ακόμη και στο Παρίσι, στις μέρες του μεσουρανήματός του, δεν διδασκόταν καθόλου αστικό δίκαιο. Αντίθετα, κατά τη διάρκεια του 13ου αι., η θεολογική παιδεία ήταν το αποκλειστικό προνόμιο του Πανεπιστημίου του Παρισιού και των Αγγλικών Πανεπιστημίων.

Ο όρος studium generale έγινε κοινός μόνο ως το τέλος του 13ου αι. Τότε φαίνεται ότι αρχίζει να συμπυκνώνει στο άκουσμά του τρία χαρακτηριστικά:

1. Το σχολείο αυτού του είδους προσελκύει φοιτητές(Scholars) απ' όλες τις χώρες, κι όχι μόνο από μια συγκεκριμένη περιοχή ή περιφέρεια.

2. Ότι ήταν χώρος ανώτερης εκπαίδευσης. Δηλαδή, ότι ένας τουλάχιστον απ' τους ανώτερους τομείς γνώσεως(higher faculty) μπορούσε να διδάχεται (θεολογία, νομική, ιατρική).

3. Αυτές οι επιστήμες διδάσκονταν από μεγάλο αριθμό καθηγητών. Απ' αυτές τις ιδέες η πρώτη ήταν η πιο βασική: ένα studium generale ήταν σχολείο γενικής καταφυγής, αλλά απ' την αρχή η σύστασή του δεν έγινε αποδεκτή βάσει νομικής κατοχύρωσης κάποιου καταστατικού χάρτη, αλλά βασίστηκε στο έθιμο και τη χρήση.

Εντούτοις, στην αρχή του 13ου αι., υπήρχαν τρία studia, για τα οποία καθιερώθηκε κατεξοχήν ο όρος studium generale, και τα οποία απολάμβαναν έναν άνευ προηγουμένου σεβασμό: Το Παρίσι για τη θεολογία και τις ελεύθερες τέχνες, η Μπολόνια για τη νομική, και το Σαλέρνο για την ιατρική. Ένας καθηγητής που είχε διδάξει και είχε γίνει δεκτός στο καθηγητικό σώμα σε μια απ' τις παραπάνω πόλεις ήταν σίγουρο ότι θα αποκτούσε έμμεση αναγνώριση και άδεια εισόδου για να διδάξει σ' όλα τα κατώτερα studia της Ευρώπης. Αυτή η «οικουμενική» ισχύς του καθηγητικού τίτλου (magisterial title), συντέλεσε στο ν' αποκτήσει η εμφάνιση των Πανεπιστημίων στην Ευρώπη μια αξιοσημείωτη ενότητα, που ιχνηλατείται στα κοινά σχολεία της συγκρότησής τους.

Σ' όλο το 13ο αι., πολλά σχολεία, εκτός απ' το Παρίσι και τη Μπολόνια, διεκδίκησαν τον τίτλο του studium generale. Πραγματικά- τουλάχιστον στην Ιταλία όπου ο όρος χρησιμοποιούνταν περισσότερο- υιοθετήθηκε από κάθε σχολείο που μ' αυτό τον τρόπο ήθελε να υπαινιχτεί ότι πρόσφερε ισοδύναμη μόρφωση μ' αυτή του Παρισιού και της Μπολόνια. Και βέβαια η επέκταση του τίτλου διευκολύνθηκε κι απ' το γεγονός ότι τα περισσότερα απ' τα νέα σχολεία ιδρύθηκαν από καθηγητές που είχαν διδάξει στα παλιότερα studia

generalia.

Η ιδέα ότι τα studia generalia αποκτούσαν νόμιμη κι επίσημη ίδρυση με την κατοχή στ' αρχαία τους παπικής ή αυτοκρατορικής βούλας είναι μεταγενέστερη (μέσα 13ου αι.), και ίσχυσε αρχικά για την ίδρυση ή την σταθεροποίηση της θέσης υποδεέστερων studia σε σχέση με το Παρίσι και τη Μπολόνια (π.χ. 1224: Νεάπολη 1229, 1244-45: Toulouse). Αλλά σταδιακά το ειδικό προνόμιο του ius ubique docendi που μπορούσε να το απονέμει μόνο ο πάπας ή ο αυτοκράτορας επεκτάθηκε και στα πανεπιστήμια-αρχέτυπα (Μπολόνια-Παρίσι). Το 1291-92, ακόμη κι αυτά επενδύθηκαν τυπικά με το ίδιο προνόμιο, με βούλες του Νικολάου IV. Απ' αυτήν την εποχή κερδίζει έδαφος η ιδέα ότι το ius ubique docendi αποτελεί την ουσία ενός studium generale και ότι όποιο σχολείο δεν κατείχε αυτό το προνόμιο δεν μπορούσε να το αποκτήσει παρά μόνο με βούλα απ' τον αυτοκράτορα ή τον Πάπα.

Απομένει να δείξουμε τη σχέση ανάμεσα στους όρους «studium generale» και universitas. Απ' την αρχή δεν υπήρχε καμιά απαραίτητη σύνδεση ανάμεσα στο θεσμό που δηλώνεται με τον όρο studium generale. Ενώσεις καθηγητών ή φοιτητών σχηματίστηκαν προτού ο όρος studium generale χρησιμοποιηθεί συχνά. Και σε λίγες περιπτώσεις τέτοιες ενώσεις είναι γνωστό ότι υπήρξαν σε σχολεία, τα οποία δεν έγιναν ποτέ studia generalia. Το Πανεπιστήμιο ήταν εξ αρχής ένας «σχολαστικός σύνδεσμος» είτε καθηγητών (magisterial), είτε φοιτητών (scholarium). Τέτοιες ενώσεις (σύνδεσμοι, σωματεία), χωρίς καμιά τυπική καθιέρωση από βασιλιά, πάπα, πρίγκηπα ή άλλη θρησκευτική ή κοσμική αρχή, υπήρξαν πηγαία προϊόντα εκείνου του ενστίκτου για συσσωμάτωση που σάρωσε σαν μεγάλο κύμα τις πόλεις της Ευρώπης κατά τον 11ο και 12ο αι.

Αλλά ειδικά στο Παρίσι και στη Μπολόνια οι «σχολαστικές ενώσεις» (scholastic guilds) απέκτησαν τέτοια ανάπτυξη και σπουδαιότητα που δεν παρατηρείται αλλού. Σχεδόν όλα τα δευτερεύοντα studia generalia που

εμφανίστηκαν αυθόρμητα (universities spontanees), δηλαδή χωρίς παπικό ή αυτοκρατορικό καταστατικό χάρτη, δημιουργήθηκαν από καθηγητές ή φοιτητές που αποσπάστηκαν απ' το Παρίσι ή τη Μπολόνια. Ακόμη και στις λίγες περιπτώσεις που τα σπέρματα ενός πανεπιστημίου ή μιας ένωσης καθηγητών εμφανίστηκαν ανεξάρτητα απ' την επίδραση αυτών των δύο, η περαιτέρω ανάπτυξή τους οφειλόταν περισσότερο ή λιγότερο σε συνειδητή μίμηση των «σχολαστικών ενώσεων» των δύο μεγάλων Πανεπιστημίων.

Τα δύο αυτά «αρχέτυπα» εμφανίστηκαν περίπου την ίδια εποχή ανάμεσα στο 1170-1200. Το Πανεπιστήμιο της Μπολόνια, με την ένωση των φοιτητών η οποία αναπτύχθηκε αργότερα απ' την ένωση των καθηγητών του Παρισιού, συμπλήρωσε τη διαδικασία ανάπτυξης του οργανισμού του νωρίτερα. Και παρ' όλο που και τα δύο αλληλοεπηρεάστηκαν κατά την ανάπτυξή τους, η Μπολόνια, κατά πάσα πιθανότητα άσκησε μεγαλύτερη επίδραση στο Παρίσι απ' ό,τι το Παρίσι στη Μπολόνια.

Όσον αφορά στην κατανομή της ακαδημαϊκής δύναμης στα άλλα Πανεπιστήμια ανάμεσα στην «ένωση των καθηγητών» (magisterial college) και στην «ένωση των φοιτητών» (student guild), υπήρχε μεγάλη ποικιλία. Ακόμη περισσότερο αυτή η κατανομή μπορεί να διαφέρει ανάλογα με τις χρονικές στιγμές. Έτσι μερικά studia πλησιάζουν σε κάποια φάση την «ένωση τύπου Μπολόνιας» και σε κάποια άλλη την «ένωση τύπου Παρισίων». Αν και μια κατάταξη των πανεπιστημίων σε student universities και master universities, θα έφερνε στο φως το παράξενο γεγονός ότι τα γαλλικά Πανεπιστήμια είναι περισσότερο παιδιά της Μπολόνιας απ' ό,τι του Παρισιού κι ότι τα Πανεπιστήμια της Σκωτίας σχετίζονται πιο στενά με τη Μπολόνια παρά με το Παρίσι ή την Οξφόρδη, εντούτοις θ' αποκάλυπτε σ' όλη του την έκταση το φαινόμενο της ένταξης των Πανεπιστημίων στο αστικό οργανωτικό και διανοητικό επίπεδο-διότι οι ευγενείς και η εκκλησία δεν συγκροτούσαν τέτοιους συλλόγους-ενώσεις.

Όπως ο γοτθικός καθεδρικός ναός, έτσι και το Πανεπιστήμιο υπήρξε προϊόν της μεσαιωνικής πόλης. Η ανάπτυξη των πόλεων το 12ο αι., προκάλεσε την παρακμή των παλιών μοναστηριακών σχολείων, των μόνων κέντρων κοσμικής και θεολογικής μαθήσεως κατά τους προηγούμενους αιώνες. Αυτά στις περιοχές βόρεια των Άλπεων υπερκεράστηκαν απ' τα καθεδρικά σχολεία, που παρ' όλη την προηγούμενη μακρόχρονη ύπαρξή τους, μόνο τώρα αρχίζουν ν' αποκτούν σπουδαιότητα. Πολλά απ' αυτά τα σχολεία γίνονται κέντρα ανώτερης μόρφωσης ενός είδους, που μέχρι τότε δεν είχε γνωρίσει η Ευρώπη και που οφείλεται στην πνευματική και πολιτιστική Αναγέννηση του 12ου αιώνα. Οι εγγραφές αυτών που διψούν για μόρφωση αυξάνονται σταθερά στα καθεδρικά σχολεία παράλληλα με τη βελτίωση και την αύξηση των προγραμμάτων σπουδών, και τελικά μερικά απ' αυτά εξελίσσονται σε Πανεπιστήμια. Τέτοια καθεδρικά σχολεία έπαιξαν το ρόλο κεντρικού πυρήνα στην περίπτωση του Παρισιού. Μάλιστα φαίνεται ότι η παροχή απ' τα Πανεπιστήμια, εκτός απ' την ανώτερη (θεολογία, νομική, ιατρική) και στοιχειώδους μορφώσεως (βασικό πρόγραμμα, εισαγωγή στις παραδοσιακές 7 ελευθέρια τέχνες- trivium+quadrivium- : γραμματική, ρητορική, διαλεκτική/ αστρονομία, γεωμετρία, αριθμητική, μουσική), έχει κάποια σχέση με την παραγωγική προέλευσή τους απ' τα καθεδρικά σχολεία.

Στο Πανεπιστήμιο του Παρισιού, το κυρίαρχο στοιχείο ήταν ακριβώς οι «ελευθέρια τέχνες» (συνδεδετικό-κοινό στοιχείο όλων των Πανεπιστημίων), που αποτελούνταν σαν τομέας από νεαρούς καθηγητές, οι οποίοι έχοντας προετοιμαστεί έξι χρόνια τις δίδασκαν ενώ παράλληλα συνέχιζαν να σπουδάζουν θεολογία, νομική ή ιατρική. Μ' άλλα λόγια η ομάδα διακανονισμού των υπολοίπων ήταν οι καθηγητές του trivium-quadrivium στη σύνδεσή της με τους ανώτερους τομείς (advanced degrees). Για την προαγωγή ενός καθηγητού των artes liberales, δηλαδή ενός artista σε magister (doctor, professor), τίτλος που τον καθιστούσε ικανό να διδάξει θεολογία, νομική ή ιατρική,

απαιτούνταν, εκτός από επιτυχείς εξετάσεις στον αντίστοιχο τομέα, και τυπική εισδοχή του στην «ένωση των καθηγητών». Αυτή σήμαινε την αρχή της επαγγελματικής του δραστηριότητας. Δεν υπήρχε στο δρόμο του κανένα νομικό κώλυμα να τον εμποδίσει για κάτι τέτοιο. Αυτό που χρειαζόταν ήταν μια κενή αίθουσα πάνω από μια ταβέρνα και αρκετούς ακροατές για να εξοικονομεί απ' τα δίδακτρα τα έξοδά του. Στο Παρίσι πολλές τέτοιες αίθουσες βρίσκονταν στη Rue du Fouarre (άχυρο), ένα δρόμο στην Αριστερή όχθη του Σηκουάνα. Γι' αυτό το μεσαιωνικό Πανεπιστήμιο χαρακτηρίστηκε ως κατεξοχήν κινητικός θεσμός (highly mobile institution), πράγμα που, τουλάχιστον ως τα μέσα του 13ου αι., καθόρισε την ευρωπαϊκή του διάσταση. Βέβαια αργότερα, όταν πλούσιοι πάτρωνες και πρίγκηπες καθώς και δημοτικές αρχές παρείχαν τα υλικά μέσα για μια πιο ανθρώπινη διεξαγωγή των διαλέξεων, η μονιμότητα της θέσης του κτιριακού συγκροτήματος, κατατάσσεται στους παράγοντες που συντελούν στο ν' αποκτήσει το Πανεπιστήμιο εθνικό (κατεύθυνση) χαρακτήρα. Τότε ακριβώς εμφανίζονται για τους πτυχιούχους λαμπρές ευκαιρίες: ανοίγονται θέσεις με μέλλον στο κράτος και την εκκλησία για τους εκπαιδευμένους θεολόγους και νομικούς, κι έτσι τα Πανεπιστήμια πρωτοστατούν στην εδραίωση της γραφειοκρατικής μηχανής των εθνικών μοναρχιών.

Ωστόσο, το 12ο αι. τα Πανεπιστήμια αποτελούσαν ευρωπαϊκούς θεσμούς. Το Παρίσι και η Μπολόνια συγκέντρωναν φοιτητές απ' ολόκληρη την Ευρώπη, για να γίνουν κοινωνοί μιας γνώσης που ήταν κοινή ευρωπαϊκή κληρονομιά και που το 12ο αιώνα παρουσιάζει μια ευρεία ανανέωση.

Τα Μεσαιωνικά Πανεπιστήμια έλαβαν την αρχή τους παράλληλα με την ανανέωση της Μεσαιωνικής σκέψης κι επιστήμης που ονομάζεται Αναγέννηση του 12ου αι. Στην Ιταλία αυτή η Αναγέννηση εκφράστηκε περισσότερο μέσα απ' την αναβίωση της μελέτης του Ρωμαϊκού Δικαίου, που άρχισε απ' την Μπολόνια. Στη Γαλλία πήρε τη μορφή ενός ξεσπάσματος της διαλεκτικής και της θεολογίας, που

βρήκε το ύστατο λίκνο του στο Παρίσι, κατά το 13ο αι.

Απ' το 12ο αι. η εκπαιδευτική δραστηριότητα των μοναχών περνά στον κοσμικό «κλήρο». Σ' όλον αυτό τον αιώνα, οι Ευρωπαίοι λόγιοι διψασμένοι για γνώση συρρέουν στην Ισπανική Χερσόνησο για ν' αποκτήσουν τη σοφία των Αράβων, ενώ μια μικρότερη ομάδα έκανε ένα μακρινό ταξίδι στην Κωνσταντινούπολη για να μυηθεί στα μυστικά των Ελλήνων. Τη Σικελία επισκέφτηκαν λίγοι λόγιοι απ' την Ευρώπη, αλλά εκεί οι Νορμανδοί βασιλείς ενθάρρυναν τους Μωαμεθανούς υπηκόους τους να συνεχίσουν την επιστημονική τους εργασία και τους Χριστιανούς να μεταφράσουν ή να συνοψίσουν βιβλία απ' τα Αραβικά στα Λατινικά. Το Τολέδο στην Ισπανία, το Παλέρμο στη Σικελία, και η Κωνσταντινούπολη ήταν τα τρία σημεία απ' τα οποία εισάγονταν η επιστημονική παράδοση στην Δ.Ευρώπη.

Οι λόγιοι(scholars) του 12ου αι. αναζητούσαν απαντήσεις σε πολλά ερωτήματα, και τις περισσότερες απ' αυτές θα μπορούσαν να τις βρουν μόνο στον Αριστοτέλη. Όμως αναμφίβολα ανάμεσα στις ποικίλες αναζητήσεις και στις συγκρουόμενες γνώμες των μεσαιωνικών στοχαστών τρία κεντρικά προβλήματα κατέχουν εξέχουσα θέση:

α) η σχέση μεταξύ πίστης και λόγου,

β) η αντίθεση μεταξύ της Πλατωνικο-Αυγουστινιανής και Αριστοτελικής πνευματικής παράδοσης, και

γ) κατά πόσο είναι πραγματικά τα πλατωνικά «αρχέτυπα» ή

«universalia».

Είναι φανερό ότι το τρίτο ερώτημα απορρέει κι έχει άμεση σχέση με το δεύτερο. Στο 12ο αι. αυτοί που προσέγγιζαν τον γύρω τους κόσμο και σκέφτονταν ακολουθώντας την παλιότερη παράδοση ήταν γνωστοί ως «ρεαλιστές» (realists)- γιατί πίστευαν ότι τα universalia ήταν αληθινά, είχαν οντότητα.

Όμως η γνώση και των «Φυσικών» του Αριστοτέλη, εκτός απ' τα «Μεταφυσικά»,

την ηθική και τη Λογική του, που ήδη ήταν γνωστά, άνοιξε καινούργιες προοπτικές στην αντιμετώπιση του θέματος: η ολοκληρωμένη αριστοτελική παράδοση (αυτή η ολοκλήρωση συντελέστηκε σίγουρα ως το τέλος του 12ου αι.) προκάλεσε μια καινούργια άποψη για τα *universalia*: ότι δηλαδή υπήρχαν, αλλά μόνον όσον αφορά ξεχωριστά μέρη και η γνώση αυτών των ξεχωριστών αρχετύπων θα μπορούσε ν' αποκτηθεί μελετώντας τα αντίστοιχα τους πράγματα μέσα στον κόσμο των φαινομένων. Οι μεσαιωνικοί φιλόσοφοι που έκλιναν προς αυτή την άποψη ονομάστηκαν *moderate realists*.

Μια τρίτη άποψη πάνω στο ίδιο θέμα διατυπώθηκε απ' τον *Rosselinus* (αρχές 12ου αι.) και συνοψίζεται σε μια απλή φράση: *universalia sunt nomina*, δηλαδή τα καθολικά (οι γενικές έννοιες) είναι ονόματα. Ο *Rosselinus* υποστηρίζει ότι οι γενικές έννοιες δεν έχουν οντότητα, αλλά πρόκειται για *flatus vocis*, για απλές λέξεις, με τις οποίες σχηματίζουμε τις ταξινομήσεις εκείνες που μας χρειάζονται. Όμως για τη διάδοση και την εδραίωση αυτής της άποψης στη σχολαστική φιλοσοφία θα περάσουν σχεδόν δύο αιώνες. Κύρια αιτία γι' αυτό στάθηκε το γεγονός ότι πολλοί εκκλησιαστικοί άνδρες θεώρησαν αυτή τη θεωρία επικίνδυνη, γιατί η έμφασή της στο μερικό αντί του γενικού φαινόταν να υπονοεί ότι η Καθολική εκκλησία δεν ήταν το μοναδικό παγκόσμιο σώμα, αλλά μάλλον μια τεράστια συνάθροιση μεμονωμένων ατόμων.

Όμως, μιλώντας γενικά, όλοι οι φιλόσοφοι αυτής της περιόδου είναι γνωστοί σαν «σχολαστικοί», γιατί σχεδόν όλοι τους συνδέονταν με διάφορα σχολεία-είτε μοναστικά, είτε καθεδρικά, είτε Πανεπιστήμια. Οι φιλόσοφοι του 12ου αι., μεθώντας απ' τις φαινομενικά ατέλειωτες δυνατότητες του νου και της λογικής, έφτασαν σε άγνωστα ως τότε διανοητικά σύνορα, προχωρώντας τολμηρά σε σχέση με τους προκατόχους τους.

Ο *Peter Abelard* (1079-1142) υπήρξε ο κορυφαίος λογικός φιλόσοφος του 12ου αι. Γράφοντας αρκετές δεκαετίες πριν τη μεγάλη αποκάλυψη της αριστοτελικής

σκέψης σε λατινική απόδοση, υιοθέτησε την αριστοτελική θέση στην ερώτηση σχετικά με την ύπαρξη των «universalia», αποδεχόμενος ένα μέσο ρεαλισμό (moderate realism). Ο Abelard πίστευε ότι τα «αρχέτυπα» δεν είχαν ξεχωριστή ύπαρξη, αλλά μέσω μιας αφαιρετικής διαδικασίας εξάγονται από κάθε ξεχωριστό πράγμα. Στο περίφημο έργο του «sic et Non», ο Abelard συνέλεξε γνώμες απ' τη Βίβλο, τους Λατίνους πατέρες, τα εκκλησιαστικά συνέδρια, και τις κατά καιρούς αποφάσεις του παπισμού πάνω σε μια μεγάλη ποικιλία θεολογικών ζητημάτων, καταδείχνοντας ότι πολλές απ' αυτές τις θεωρούμενες αυθεντίες πολύ συχνά διαφωνούσαν σε καίρια θρησκευτικά ζητήματα. Κι άλλοι πριν απ' τον Abelard είχαν συλλέξει τέτοιες γνώμες για ποικίλα νομικά και θεολογικά θέματα αλλά όχι συστηματικά όπως αυτός. Ο Abelard στο «Sic et Non» εισάγει μια μέθοδο ερώτησης που αναπτύχθηκε και τελειοποιήθηκε αργότερα απ' τους νομικούς του κανονικού δικαίου και τους φιλοσόφους.

Αλλά οι συνεχιστές της μεθόδου του ζητούν να συμβιβάσουν τ' αντίθετα και φτάνουν σε συμπεράσματα, ενώ ο Abelard αφήνει πολλά απ' τα κείμενά του χωρίς λύση κι έτσι προκαλεί την εχθρότητα ορισμένων συντηρητικών συγχρόνων του. Ο πιο δριμύς του κατήγορος ήταν ο Bernard του Clairvaux, ο οποίος πίστευε ότι η πίστη κατακτάται μόνο με τον μυστικισμό και τη διαίσθηση, παρά με τη λογική και την προσπάθεια εξεύρεσης λογικών στηριγμάτων της. Όμως ο St. Bernard του Clairvaux (1090-1153) με την έμφαση που δίνει στην εσωτερική διαίσθηση αποτελεί εξαίρεση στην επικρατούσα σ' όλο το 12ο αι. έμφαση στη λογική και την a priori αιτιολόγηση των φιλοσοφικών και θεολογικών προβλημάτων. Βέβαια αυτή η a priori λογική καταδικάστηκε αργότερα από πολλούς, απ' την Αναγέννηση μέχρι σήμερα. Όμως είναι άδικο να κατηγορούμε σήμερα τους λογίους του 12ου αι. επειδή σπαταλούσαν τον καιρό τους σε επιδείξεις λεκτικής δεξιοτεχνίας, παίζοντας με τις λέξεις, ενώ αγνοούσαν τελείως βασικά γεγονότα του γύρω τους κόσμου, γιατί η μελέτη των

λέξεων και των λογικών τους σχέσεων δεν ήταν χάσιμο χρόνου για τον 12ο αι. Άλλωστε είναι αδύνατο να σκεφτούμε χωρίς λέξεις και εφόσον το νόημά τους δεν έχει καθοριστεί επακριβώς, η σκέψη μας είναι φυσικό να παίρνει μορφή μπερδεμένη. Είναι ακόμη αδύνατο να μελετήσει κανείς ένα αντικείμενο σοβαρά χωρίς να χρησιμοποιήσει λογικές τεχνικές και κατηγορίες, πάνω στις οποίες θα χτιστεί η επιστήμη. Επομένως, οι Ευρωπαίοι στοχαστές έπρεπε να μάθουν λογική προτού ασχοληθούν με τις φυσικές και κοινωνικές επιστήμες. Και ακριβώς στο Πανεπιστήμιο του Παρισιού, στο κύριο πεδίο των πνευματικών συγκρούσεων στο Μεσαίωνα, άνθισε, αρχικά με τον Γουλιέλμο του Σαμπώ και τον Peter Abelard, και αργότερα (όπως θα δούμε παρακάτω) με τους Albertus Magnus, Thomas Aquinas και William Ockham, έφτασε στο ξέσπασμά της η ενασχόληση με τη λογική και τη διαλεκτική της θεολογίας και της φιλοσοφίας.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- 1) Abelson Paul, The seven liberal arts, Columbia Thesis, New York 1906.
- 2) The Cambridge medieval history, planned by J.B.Burys, ed by H.M.Guatkin, volume III: Germany and the western Europe, Cambridge 1924.
- 3) Cannon William Ragsdale, History of Christianity in the middle ages. From the fall of Rome to the Fall of Constantinople. Copyright 1960 by Abingdon Press, New York, Nashville.
- 4) Collection V Série "Histoire médiévale" dirigée par Georges Duby-Ch-M. de la Ron-ciere-Ph. Contamine-R. Delort. L'Europe eu Moyen Age (Documents expliques). Tome III : Fin XIII e siecle-fin XVe siècle, Librairie Armand Colin, Paris 1971.
- 5) Heer Friedrich, L'univers du Moyen Age, Traduit par l'allemand par Maurice de Gandillac, Librairie Fayard, Paris 1970.
- 6) Haskins Homer Ch., Studies in the history of Mediaeval Science, New

York, Second Printing 1967, Copyright 1924.

7) Leff G., Medieval Thought (Pelican 1958).

8) Rashdall Hastings, The University of Europe in the middle Ages, New ed.
by F.Powicke- A.Emden, Oxford 1964, τ.1-3.

9) Rowling Marjorie, Everyday life in Mediaeval times, μτφρ. απ' το αγγλ.
Έλλης Ι. Αγγέλου- Η καθημερινή ζωή στο Μεσαίωνα, εκδ. «Ωκεανίς» Τάκης
Δρακόπουλος.

10) Stephenson and Lyon, Mediaeval History, fourth edition, New York,
Evanston London.

11) Strayer Joseph R., and the late Dana C. Munro, The middle ages
(395-1.500) 4th, ed. copyright by Appleton-Gentury-J.Grafts, Inc. New York
1959.

12) Verger Jacques, Les universités au moyen age. Presses, universitaires
de France, 1973.

13) Warren C.-Hollister, Mediaeval Europe, A short history, copyright
1964, London Sydney.

14) A source book of Medieval History, ed. by Frederic Austin Ogg.A.M. New
York 1972.